

JE INKLUZIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ OPRAVDU PRO VŠECHNY ŽÁKY?

IS INCLUSIVE EDUCATION REALLY FOR ALL STUDENTS?

Jana Kratochvílová¹, Kateřina Lojdová¹, Jana Obrovská¹

¹ Katedra pedagogiky, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Inkluzivní vzdělávání představuje mezinárodně etablovaný koncept, který zdůrazňuje práci se všemi žáky bez ohledu na to, zda mají diagnostikované speciální vzdělávací potřeby. Cílem naší přehledové studie je zjistit, jak je inkluzivní vzdělávání pojímáno v odborných studiích indexovaných v databázi WOS. Výsledky přehledové studie ukazují, že značná část studií spojuje inkluzivní vzdělávání se specifickými poruchami učení, se sociálním znevýhodněním či s diagnózami jako je autismus či hluchota. Akcentem na vzdělávací potřeby určitých skupin žáků se částečně vytrácí podstata inkluzivního vzdělávání, které bývá definováno jako vzdělávání pro všechny. Dále se zaměříme na tu část studií, která pojímá inkluzivní vzdělávání ve vztahu ke všem žákům v běžných třídách a popíšeme pojetí tohoto konceptu.

Klíčová slova: *inkluzivní vzdělávání, diferenciaci, přehledová studie, nižší sekundární vzdělávání, vzdělávání pro všechny*

Abstract

Inclusive education is an internationally established concept that emphasizes addressing the needs of all students, regardless of whether or not they have special educational needs. The aim of this review study is to find out how inclusive education is conceptualized in recent studies indexed in the WOS database. The results show that a significant number of studies still link inclusive education with special educational needs. We focus on the part of the studies that consider inclusive education in relation to addressing the needs of all students in regular classrooms.

Keywords: *inclusive education, differentiation, education for all, literature review, lower secondary education*

1 ÚVOD

Požadavek na inkluzivní vzdělávání je explicitně vyjádřen v Prohlášení ze Salamanky z roku 1994 (The Salamanca, 1994). Do České vzdělávací politiky se dostává legislativní změnou Školského zákona až o dekádu později. Implementace inkluzivního vzdělávání je ovlivněna i zahraničním vývojem, kde má tento koncept delší kořeny. Zajímá nás proto, jak je inkluzivní vzdělávání aktuálně pojímáno v odborných studiích ve vztahu ke všem žákům v běžných třídách.

2 TEORIE

Idea posunu od integrace ve vzdělávání směrem k inkluzivnímu vzdělávání znamená posun od podpory žáků s různými znevýhodněními, zatímco školní vzdělávání zůstává nezměněno, směrem k restrukturalizaci školního vzdělávání tak, aby tento systém reagoval na potřeby všech žáků (Ainscow et al., 2006; Woodcock et al., 2022). Přesto se do konceptu inkluzivního vzdělávání může promítat „politika znevýhodnění“ (Oliver, 1998) nebo „politika speciálních vzdělávacích potřeb“ (Fulcher, 2015), která symbolicky může posouvat koncept inkluze zpět k integraci.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Příspěvek prezentuje studii zaměřenou na pojetí inkluzivního vzdělávání v článcích v odborných časopisech indexovaných v databázi Web of Science. Zvolili jsme systematické mapování, ve kterém se autor opírá o rozsáhlejší soubor prací na dané téma za zvolené časové období. Autor analyzuje jednotlivé výzkumné studie, třídí je, shlukuje do větších celků (Mareš, 2013). Analýza proběhla na základě výběru klíčových slov, časového období od roku 2010 a formátu odborných článků ve WOS. Vyhledané publikace byly postupně vytržiovány na základě studia názvu a abstraktu, dále pak na základě studia full-textu. Vzhledem k tomu, že v době psaní abstraktu je studie v procesu analýzy, konkrétní klíčová slova a počty studií uvedeme až v konferenčním příspěvku.

4 VÝSLEDKY

Výzkum shrnul výsledky do dvou kategorií. První kategorie pod pojmem inkluzivní vzdělávání pro všechny zahrnuje ve skutečnosti inkluzivní vzdělávání

pro žáky s různými znevýhodněními. Zmiňovanými skupinami jsou například žáci s autismem, neslyšící žáci, žáci s poruchami učení atd. Tento směr označujeme jako zúžené pojetí inkluzivního vzdělávání. Druhá kategorie se zaměřuje skutečně na všechny žáky bez ohledu na definici jejich konkrétních specifík a také na kompetence učitelů pro individualizaci a diferenciaci výuky v heterogenních třídách.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Zjištění ukazují převažující důraz v rámci inkluzivního vzdělávání na specifické skupiny žáků, rezonují tedy s konceptem integrace. Tento směr odpovídá tomu, že žáci se speciálními vzdělávacími potřebami by měli být začleněni do běžných škol (Skrtic, 1991). Zaměření inkluzivního vzdělávání mimo sféru „deficitů“ je pak obecněji spojováno s narůstající žákovskou diverzitou v evropských školách. Studie otevírá výzkumnou mezeru v oblasti inkluzivního vzdělávání pro všechny žáky a volá po empirickém zkoumání tohoto fenoménu v běžných třídách.

PODĚKOVÁNÍ

Tento příspěvek vznikl v rámci projektu Grantové agentury České republiky s názvem Adresování individuálních vzdělávacích potřeb všech žáků: Etnografie tříd na druhém stupni základních škol (GA23-04764S).

6 LITERATURA

- Ainscow, M., Booth, T., & Dyson, A. (2006). *Improving schools, developing inclusion*. Routledge.
- Fulcher, G. (2015). *Disabling policies? A comparative approach to education policy and disability*. Routledge.
- Mareš, J. (2013). Přehledové studie: Jejich typologie, funkce a způsob vytváření. *Pedagogická orientace*, 23(4), 427–454. <https://doi.org/10.5817/PedOr2013-4-427>
- Oliver, M. (1998). *Disability research: Politics, policy and praxis*. University of Greenwich.

- Skrtic, T. (1991). The special education paradox: Equity as the way to excellence. *Harvard Educational Review*, 61(2), 148–207.
- The Salamanca statement and framework for action on special needs education* (1994). Salamanca. Online: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF
- Woodcock, S., Sharma, U., Subban, P., & Hitches, E. (2022). Teacher self-efficacy and inclusive education practices: Rethinking teachers' engagement with inclusive practices. *Teaching and Teacher Education*, 117, 103802. <https://doi.org/10.1016/j.tate.2022.103802>